

ד"ר עמיהוד ישראלי

ה מ ז ו כ י ז ם

ה ל א ו מ י

ב ע ו ל ם

ו ב י ש ר א ל

הלאומיות כתופעה אי-רציונאלית

הלאומיות כאידיאולוגיה לוחמת ומנצחת הופיעה בזמן החדש אצל מאצני במאבקו לאיחוד איטליה. הלאומיות המודרנית ינקה מזרמים ליבראליים-דמוקראטיים, ובעת ובעונה אחת — גם ממקורות דלוחים ואנטי-דמוקראטיים, כגון קובעת-התרעלה של טרייטשקה. אולם כל סימני ההיכר הניתנים בלאומיות אינם ממצים ואף לא מניחים את הדעת: למרכיב הלשון המשותפת, שהועלה ע"י הרומנטיקונים הגרמניים, היתה חשיבות מוגבלת בתקופה שבין "אביב-העמים" (1848) לסיומה של מלחמת העולם הראשונה, עם קץ האימפריה האוסטרו-הונגרית. גורם הטריטוריה

המשותפת — כסימן היכר לאומי — נסתר ע"י דוגמאות רבות, כגון פזורתו הנמשכת של העם היהודי עד שנת 1948 ולאחריה, שלא להזכיר כבר את תפוצתו הבינלאומית של העם הכורדי עד עצם הימים הללו. יתרה מזאת פיצול ופירוד טריטוריאליים אינם מערערים, בהכרח, זיקות לאומיות. אדרבא, הדוגמאות של קפריסין ו-ווייטנאם מפריכות זאת. המורשה ההיסטורית המשותפת אינה מהווה ערובה בכל מקרה לשותפות לאומית: הצ'כים והגרמנים בבוהמיה היו שותפים להיסטוריה ולעוינות הדדית על רקע לאומי. הוא הדין במיעוטים אחרים במזרח-התיכון ובצפון-אפריקה. שאיפות משותפות לעתיד — אינן ערובה לאינטגרציה ולהזדהות לאומית, שכן העתיד נראה באספקלריות שונות בעיני בני אותו לאום: לא הרי ראייתו המופשטת של פלוני כראייתו הקונקרטית של אלמוני. השתתת הלאומיות על רצונות, מאווים וסמלים, בבחינת קיום מישאל עם מידי יום ביומו, שוללת את הבסיס הטכני והמעשי להגדרת הלאום והאומה, שכן כמספר הנשאלים כן מספר הרצונות והמאווים, ואולי גם יותר.

הזכרנו לעיל מיקצת מסימני ההיכר שניתנו בלאומיות. גם הסימנים האחרים — מידתם אינה כוללנית ומקפת, ואין הם מצויים בכל מקרה הנדון לגופו. לפיכך יסתבר, שככל שההגדרה הלאומית תהיה כללית וערטילאית, כן ירבו סימניה וגווניה ("לאומיות-דמוקראטית", "לאומיות-פשיסטית" וכיו"ב), וכן יקשה להציב מכנה משותף כוללני על יסוד רציונאלי. לעומת זאת, אם מעלים את הדילמה ההגדרתית לספירות תחושתיות ועל-רציונאליות, ניתן להקיף תופעות רבות בעלות סממנים לאומיים. אולם בבידודן של התופעות אחת לאחת ובניתוחן לעומק — קשה יהיה לחרוץ מסקנה ברורה וחד משמעית בהקשר הרחב של הלאומיות. אם נגדיר את הלאומיות כתחושה בלתי-רציונאלית, המלווה לעתים בתודעת שותפות במיסגרת אירגונית אחת, ואפילו מיסגרת זו אינה קיימת למעשה אלא להלכה בלבד, הרי שכללנו במידה רבה "תופעות לאומיות" נוסח אלי אביבי, נשיא "מדינת אכזיב" וכל הנוהים אחריו. קל וחומר

שה"ישות הפלסטינית" תיראה כתנועה לאומית, "PAR EXCELLENCE", שהרי גם היא מסמלת תחושה מוסכמת במיסגרת רופפת, ותודעה קיימת ללא בסיס טריטוריאלי.

הלאומיות המודרנית הצמיחה, כידוע, תוצאות לוואי, שלא כולן ערבות למישמע און: —

ראשית, תנועות לאומיות רבות הפכו הן לאמצעי והן לתנאי להאדרת המדינה. טיבו של המישטר מהבחינות הכלכליות והחברתיות אינו מעלה ואינו מוריד לעצם התופעה.

שנית, זיהוי הפרט עם המדינה נתפס בקטיגוריות מישפטיות ומותנה בהן. אולם הזדהות הפרט עם הלאום והתנועה הלאומית הפועלת בשמו — אינה מוגבלת למישור המישפטי גרידא. ידועים המקרים הרבים של הזדהות בן לאום פלוני עם תנועה לאומית פלמונית. הזדהויות אלה אינן כרוכות, בהכרח, בכפירה בלאום המקורי, כל אימת והאינטרסים של שני הלאומים אינם מתנגשים חזיתית. הכפילות אפשרית מבחינה אינדיבידואלית ונפשית עד לחיץ מסוים, המותנה ביחסים שבין הלאומים והכפוף למערכות חוקים פורמאליות בכל מדינה ומדינה.

שלישית, רעיון הייעוד הלאומי חולף על פני גבולות לאומיים; סולידאריות בינלאומית, היונקת מרקע לאומי ומאינטרסים דומים, נוצרת לרוב בתנאי לחץ חיצוניים, כשאומות נלחמות על חירויותיהן או למען שמירתן. הסולידאריות הפאן-ערבית, למשל, הותכה על סדן ההתנגדות הטוטאלית לעצם קיומה של מדינת ישראל לפחות שלוש פעמים. עוצמת הסולידאריות גדלה כאשר מתלווים אליה אינטרסים פנימיים זהים, הנושאים צביון חיובי.

רביעית, ההנחה הבסיסית קובעת שוויון בין כל האומות במישור הבינלאומי. התייחסות אפלייתית כלפי תנועה לאומית או אומה זו או אחרת נושאת בחובה את זרעי השוביניזם והאימפריאליזם. יתרה מזאת, אין כל בטחון, שמסורת לאומית ליבראלית-דמוקרטית כלפי פנים, תשתקף גם ביחסי חוץ. כשלא קיימת, מלכתחילה, מסורת מעין זו מתרבים הסיכויים לגילויי תוקפנות כלפי חוץ. במישור הסכסוך הישראלי-ערבי בולט בהתמדתו המאון השלילי מבחינת התנועה הפאן-ערבית. ואילו במישור המצומצם של הסכסוך הישראלי-פלסטיני הזדקרה תמיד נכונות הפשרה הטריטוריאלית היהודית אל מול הנוקשות הפלסטינית, שתורגמה אידיאולוגית גם ב"אמנה הפלסטינית".

כללו של דבר, תנועות לאומיות רבות הולידו זרמים ליבראליים ואנטי-ליבראליים גם יחד, שכן הרעיון הלאומי — המעוגן בספירות אי-רציונליות — מאפשר מירווח גמישות ניכרת על מנת לפרנס זרמי מחשבה רבים וייעודים שונים.

שלילת הלאומיות והמדינה — כדוקטרינה

שלילת הלאומיות והמדינה כתיאוריה מגובשת ועניינית רווחה, למעשה, במחצית המאה ה-19, עם הפצתם של רעיונות פרודון. נקודת המוצא של האנרכיזם הפוליטי לקתה בחיוב מצב-הטבע ובראיית האדם כטוב מיסודו (בדומה לרוסו). "האונט החברתי" נקבע ע"י השררה הפוליטית, המתמסדת והמסתמלת בדמות

המדינה ומימשלה, שהרי המדינה אינה אלא הבבואה הייצוגית המושלמת ביותר של התנועה הלאומית. המחץ האנרכיסטי כוון בראש ובראשונה נגד המדינה המגלמת במהותה את הכפייה וכוח הדיכוי החברתיים. להערכה זו התלוותה נימה סוציאלית, שהטעימה את נטייתה "הטבעית" של השררה לרומם את המעמדות השליטים, תוך קיבוע מצבי אי-שוויון ועידוד ניגודים כלכליים. בהתאם לכך, הוטבע בשלטון אות-קין מוסרי מבלי להפוך ממושכות באידי-אולוגיות שפיעמוהו וביעדים שהדריכוהו.

פרודון גרס בפשטות, כי הקניין הפרטי הוא גניבה, ולכן חתר להרס המנגנונים המרכזיים ולהמרתם באירגונים קטנים, מקומיים וחופשיים ("מוטואליזם"). באקוני, שהטעים את יסוד הדיכוי המדריך כל מימשל מדיני לאומי, הטיף לאלימות מאורגנת ולניתובתה מלמטה כלפי מעלה. הרס המדינה הלאומית הפך לתכלית הינוכית מוסרית נעלה. קרופוטקין העניק לאנרכיזם את המימד המעמדי-כלכלי בהטיפו לקיעקוע הקפיטליזם המדיני ולהחלפתו בתאים קומוניסטיים קטנים ועצמאיים. מכס שטינר צידד באינדיבידואליזם קיצוני, בהשפעת הרומן-טיקה הגרמנית, בשללו כל ערך סגולי מהחברה ומהמדינה. מנקודת מוצאו של אינדיבידואליזם זה קדם שטינר לניצ'שה בבשורתו על "האדם העליון".

אופיינית לאנרכיזם היתה ההתפצלות לרסיסי רסיסים של זרמים מאסכולות-מישנה באירופה ובשתי האמריקות. מכל מקום, העקרון היסודי, שאיחד את כל הזרמים האנרכיסטיים, היתה ההתנגדות לשלטון כמוקד של שררה וכפייה. אמנם המחשבה האנרכיסטית היפרתה בעקיפין אסכולות אחרות, כגון מצדדי הפלוראליזם הדמוקראטי והביזור, אולם ההלם האפקטיבי של האנרכיזם, על כל גווניו, הזין את כל התיאוריות האנטי-לאומיות, ואת האלימות שבהן במיוחד, וכן תיאוריות ניאור-שמאליות וחדשניות יחסית, כגון זו של הרברט מרכוז.

גם המרכיזם המקורי לקה בתפיסתו האימפוטנטית את המדינה הלאומית, וזאת עקב ראייתו ההיסטורית המוגבלת את המדינה בת-זמננו כמכשיר לדיכוי ולניצול. מרכס לא ייחס חשיבות כלשהי-בהיזיון לעתיד — למדינה כמיסד חברתי. אדרבא, מושגי מדינה וחברה ניטשטשו במישנתו. בניגוד להגל, גרס מרכס כי המדינה מסמלת את "הניכור" בין הפרט לקיבוצים השונים, ולכן אין ביכולתה לפתור בעיות חברתיות, אלא לקדם מנצלים ולדכא מנוצלים. לדידו, לא באה המדינה אלא לאפשר לבורגנות להגן על מישלטיה הכלכליים-חברתיים. לפיכך, גזר מרכס כלייה על המדינה הלאומית-קפיטליסטית כפועל יוצא מ"הקרב האחרון" בין המעמדות המקוטבים ומביטולם. מרכס חזה באורח דיאלקטי ובלתי-מצויאותי מעין אפוקליפסה של אחדות ושיתוף על-לאומיים ועל-מעמדיים ללא כפייה וללא שררה. מבחינות אלה נמצא מרכס ממשיך את האוטופיזם של בייקון ואת ההתרסה נגד השלטון מבית מידרשם של אוגוסטינוס ותומס פיין.

ההתפתחות ממרכס ועד לימינו הפריכה, כידוע, את חזון היעלמות המדינה והקיטוב המעמדי, שאין כביכול מנוס ממנו. "הקפיטליזם הפראי" של מרכס התמתן להפליא, ומעמדם הכלכלי, החברתי המשפטי של הפועלים השתפר דוקא באותן ארצות שעברו ראשונות את המהפכה התעשייתית. ואילו המוני

העמלים נמקים, כידוע, במישטרים הקומוניסטיים במזרח ובמישטרים הפסיכודר-סוציאליסטיים במזרח-התיכון. זאת ועוד, התחזית המרכסיסטית, שהתנתה את ההתפתחויות המדיניות במצב הכלכלי, נסתרה לחלוטין דוקא בעיתוי המהפכה הבולשיביקית ובמיקומה. השיבוש היסודי בדוקטרינה המרכסיסטית נבע מהי-שענותה על מתודה דיאלקטית. הסתירה הפנימית התגלתה כתוצאה מזיהוי שיטה מדעית עם דטרמיניזם היסטורי. המדע המדויק, המתנהל במתכונת אמפירית ובמתודה אינדוקטיבית, פתוח לתוצאות בלתי צפויות הנוגדות את ההנחות והציפיות המוקדמות; בעוד שהמטריאליזם ההיסטורי נקלע לסתירתו ההגיונית בכך שהצביע על תחזית חברתית-כלכלית כוללת שאין זולתה, בבחינת גם אם תתממה — בוא תבוא. ותחזית זו התיימרה להישען על ניתוח היסטורי "מדעי", שהתבסס על מתניו אחד בלבד.

אין פלא, שהמרכסיזם הפליא להחטיא בהערכתו את תפקיד המדינה והתנועות הלאומיות, שכן הוא נשבה בקורי-העכביש של עצמו בצורה פטליסטית כיוון שהתמקד במאבקים כלכליים ובמלחמת המעמדות. קרל מרקס, בדומה לרוזן גובינו אבי תורת הגזע, מצא את "נקודת ארכימדס" שלו באותה "אידיאה-פיקס" כלכלית, אשר אמורה היתה לתפקד כמנוף יחיד להרמת נטל פרשנות העבר ולשרטוט חד-סטרי של תחזית לעתיד.

אולם המישטר הקומוניסטי שקם בברית-המועצות השכיח עד מהרה את ה-"אימפוטנציה" של המדינה והלאום בתפיסה המרכסיסטית. כלום "פלא הדבר, שדווקא היהודי שבחבורה הסובייטית, ליאון טרוצקי, הוקע והואשם בטטיות "קוסמופוליטיות" וכיו"ב? שכן היה זה סטאלין, "אבי העמים", שעיבצ מחדש את הלאומיות הרוסית, עם מס שפתיים מרכסיסטי ומס-דמים כלל-אנושי. לאומיות זו חושלה מחדש על סדן האתגר הנאצי במלחמת העולם השנייה. יורשי סטאלין המשיכו לטפח במובלט את "הלאומיות הסובייטית" ולדרוס כל נבטי לאומיות אחרת, תוך התהדרות בסיסמאות האנכרוניסטיות הוותיקות, שהם עצמם ספק מאמינים בהן. התפצלות מוקדי העוצמה באימפריה הקומו-ניסטית המונוליטית לשעבר, למן הופעתה העצמאית של יוגוסלביה ועד להזי-דקרות האיום הסיני המסוכן, סייעה ותיגברה את ההתנעה הלאומית בקרב המדינות הקומוניסטיות, ואפילו בקרב מפלגות אלה בעולם החופשי. במלים אחרות: הפוליצנטריות המדינית ב"עולם-המחר" החזיר לתוקפן את התנועות הלאומיות מ"עולם האתמול".

תהליכי התפוררות התחושה הלאומית

נוכחנו לדעת, שהריביוניזם הלניניסטי "תיקן" את חזון העוני הקיצוני של מרכס-אנגלס בכך שהתעלם ממנו. סטאלין פילס דרך לדו-קיום בין מעצמתי-שלווה בהליכה על סף המלחמה ("המלחמה הקרה"). ואילו יורשיו של "שמש-העמים" זנחו את "המלחמה הקרה" שניכו בה, והסתגלו למשחק מבוקר יותר של אימפריאליזם חדש, המלבה סכסוכים מקומיים, תוך היצע של נשק רציונל צבאי למדינות תת-מפותחות, המונהגות ע"י תנועות לאומיות מתוסבכות על רקע נחיתותן הטכנולוגית והחברתית-כלכלית. באורח זה ממלאים שליטי הקרמלין וקיסרי פקינג החדשה אחר הגדרתו של זיגמונד פרויד את המרכסיזם, שהרי פרויד ניסח תנועה זו כתגובה אימפולסיבית שקיבלה חיזוקים והנמקות

פסיכודרמטיות כנגד התרבות הקיימת. העוינות למערב ולתרבותו מהווה בעצם את המכנה המשותף, הנמוק לכשעצמו, לרוב התנועות הלאומיות במזרח-התיכון ובאפריקה. ואכן, את המרכיבים המקורי יש לראות כמחאה רומנטית, בסופו של דבר, נגד מצב חברתי-כלכלי שהיה רלבנטי לזמנו, וכבשורת גאולה טוטאלית שהוצעה באורח בלתי-רציונאלי, אך במתודולוגיה פסיכודרמטית. בהסבר בלתי-רציונאלי, אמורה היתה ההתנגשות בין מוקדי העוצמה להוליד — לפי המרכיבים — תוצאות רציונאליות ורצויות מבחינה אנושית ומוסרית. וזהו, כמובן, אבסורד מתודולוגי והגיוני.

עליית הגל העכור של הפאשיזם במהדורתו הנאצית, שבאה במידה רבה כאנטי-תיזה עיונית למרכיבים וכאתגר קיצוני לדגם הקומוניסטי, וכן ההרס והחורבן העולמיים שהותיר אחריו הנאציזם — העלו מחדש סימני שאלה לגבי איכותן ומגמות התפתחותן של התנועות הלאומיות ו"תפקידן ההיסטוריים". שוב נוכחנו לדעת, כי המנגנון הבסיסי המתניע את הפרט כבודד, כקהל וכציבור לאומי — רווי באלומות. דומה כי התיאוריות הניאודארוויניסטיות התאמתו במיבחניהן היום-יומיים. ההסברים ההידוניסטיים של תומס הובס על מוטיבציות הפרט, התנועה והמדינה — נראו רלבנטיים לחלוטין גם במחצית השנייה של המאה ה-20. העייפות מהאלימות הלאומית זרעה נבטי כפירה בתנועות הלאומיות כתנועות משחררות מחד גיסא, והחיייתה את האינדיבידואליזם הרומנטי במהדורה הניאודארכיסטית של "השמאל החדש", על מרבית פלגיו, מאידך גיסא. העייפות מהאלימות הולידה אלימות נגד הלאומיות, או ליתר דיוק — נגד "הלווייתן" — המדינה, על מוסדותיו, אמצעיו, סממני ריבונותו וסמליו. שהרי המדינה — הלווייתן הוותיק את היישות המוחשית והמיידית ביותר של התנועה הלאומית.

כנוף רעיוני ל"רנסנס" זה הובלטה הווייתה המעיקה והמחניקה מצד עצמה של המדינה המודרנית, בין שזו מדינת סעד ורווחה ובין שזו מדינה אוטוריטאית מובהקת. תיאורים רבי-עוצמה של שלוחותיה החודרות של המדינה עד לב פרטיות של האזרח הבודד — זכו לפירסום נרחב. הגבלת מרחב חירותו של הפרט בתוך צבת מדומה של חירויות פורמאליות; החנק והדורסנות של המדינה הלאומית המעיקים על הפרט, והמשטחים אותו ומעצבים לו צורה "חד-מימדית" — הגיעו לכלל ביטוי קולע במישנתו של הרברט מרכוזה.

רעיונות אלה, שאין בהם מקוריות ואין להם מוצא חיובי, מעוגנים למעשה במצעי החשיבה האנרכיסטיים והמרכיסטיים גם יחד. בסופו של דבר, הם מהווים רק סינתזה של תיאור קיצוני וגרוטסקי למצבים יוצאי-דופן, האמורים להוות כביכול את הנורמה החברתית. בבוא העת התפרצו רעיונות אלה מסיר הלחץ של "מרד הנעורים" במימסדים הן באירופה והן בארצות, אולם אך ורק במישטרים דמוקראטיים. המהומות האלימות של קיצוני המורדים במימסדים הוותנים ע"י מערבולות וערב-רב של דילטנטים, משכילים-למחצה וקצרי-רוח, והוטבעו בחותם הכוללני והבלתי-מחייב של "השמאל החדש".

למעשה, נרקם לנגד עינינו אינטרנציונל חדש ובלתי-ממוסד, גמיש ורעשני, המטפח את ה"אגו" והיוצא חוצץ בסיסמת ה"אנטי", וכל המרבה בסיסמא זו —

הרי זה משובח. בתוך הקליידוסקופ הצבעוני הלזה, המתפרע בכל קשת האדום והאינפרה-אדום, בולט המיגזר האקסקוטיבי של אינטרנציונל הפושעים והרצחנים, המהווים ככל הנראה את העילית-הביצועיסטית של האנרכיזם-המרקסיסטי החדש. כיום, לאחר שוך הסערות שחוללו פלגי "השמאל-החדש", ברור לחלוטין, כי המישקעים שהותירו אחריהן קבוצות אלה הוו את התרבות להתפשטות הגידולים הסרטיניים, האוכלים בגוף התנועות הלאומיות באשר הן, מבלי להבחין או להבדיל ביניהן.

המזוכיזם הלאומי בישראל כתופעה פסיכוטית

ניתוח התופעה הנ"ל והגדרתה — מחייבים הזדקקות לגישה פסיכולוגית, שכן כבר הטעמנו לעיל כי הלאומיות כתנועה צופנת בחובה מרכיבים אי-רציונאליים. תהליכי ההזדהות האישיים, או (להבדיל) ההתנערות מהתנועה הלאומית, מתרקמים בחייוני הנפש תחילה, על מצע חינוכי מכוון, ורק להלן ייתכן תירגום אישי-מעשי של תהליכים אלה.

נקודת המוצא לדיון תיסוב סביב התגובות הנוצרות בנפש הנער כתוצאה מגירויים אינטלקטואליים חיצוניים. המימסד החינוכי המזרים גירויים אלה ייתפס כאישיות קולקטיבית, האמונה על קולקטיביזם-רעיוני. אמנם השימוש בצירוף "קולקטיביזם רעיוני" הינו מופרך מצד עצמו, שכן הסכמה כפויה לאחר דיון חופשי נוגדת את טבעו של האדם. כאשר אין הסכמה רצונית לדרכה של המפלגה הדבקה בקולקטיביזם רעיוני — נפתח המוצא לפרישה על רקע אישי. ואכן, זו תמצית ההיסטוריה-הכמותית של מפלגת "השומר-הצעיר" (מפ"ם) לאורך כל דרכה וגלגוליה האירגוניים והמסגרתיים, אולם פני הדברים שונים לחלוטין כאשר לפנינו הזרמה שוטפת ועקבית של גירויים הומוגניים (מבחינה רעיונית) וחד-תכליתיים (מבחינה מפלגתית) לעבר הנער המתבגר. המנגנון הפנימי שלו נטען ב"אנרגיה רוחנית" חד-משמעית, בשעה שמנגנוני הבקרה העצמיים נחלשים ורפים.

תהליך זה, שעניינו בהטענת רעיונות בפרק זמן ניכר, כונה ע"י פרויד — "קתאקסיס" (CATHEXIS). דרכי הטעינה ואורחותיה אינם חשובים לצורך דיוננו, שכן מבחינת התכלית — מינוחם נירדף: בין שנקרא להן חינוך, שטיפת-מוחין או סוגסטיה — התוצאות הסופיות הן היינו הך מבחינת הנער. חשוב רק להטעים, שעומק רישומם של התהליכים הנפשיים הללו נע בין מישורי "הבלתי-מודע" ו"הסמוך למודע". מכל מקום, הנער איננו מודע לחלוטין לאינדוקטרינציה. אחת התולדות האפשריות של הטענה רוחנית זו בשלב ההתבגרות המנטלית היא הופעת פסיכוזות כאוטיות קלות, שתיסמונן המקובל מתבטא בכושר סבילות ירוד לגבי תיסכול, בחילופי מצבי רוח, בהסתגרות אגוצנטרית, באי-בשלות ריגושית, בנטייה להתפרצויות זעם, וכמובן — בכושר שפיטה לקוי.

כאשר יוצא הנער מהמוסד החינוכי המשותף לשוק-החיים, והוא חשוף לעימותים סביבתיים מחוץ לתחומי החממה הרעיונית הכפויה שסככה עליו עד כה, הריהו נכנס לתיקול חריף עם הלכי רוח והשקפות המנוגדים לתמצית "עיצובו" הרעיוני. הפעם כבר ייתכנו משברים של ממש, המפתחים פסיכו-נברוזות, ואשר

כל החסברים להן מתחום מדעי החיים מחוירים נוכח מישקל הגורמים החברתיים שהולידו אותן. בשלבים קיצוניים ייתכנו הפרעות פסיכוסומטיות ונברזות טראומיות המעידות על בשלות התנאים להופעת מחלת הנפש האמיתית — הסכיזופרניה הלאומית.

שרשרת ההתפתחויות שתוארו לעיל הינן רלבנטיות באורח סכימטי לעוללות החינוך הפוליטי שניתן ע"י מימסד "השומר-הצעיר" בנושא הלאומי. עקרון הינוכי ותיק וכמעט מקודש קבע את היעד הציוני כהתמקדות במדינה דו-לאומית בארץ-ישראל. הרכיב הדואלי של העקרון ננעץ בתפיסה האיר-ציונאלית של התנועה הלאומית היהודית, מבלי שידרש להוכחה במיבחן המעשה. כתוצאה מכך השתמעה מהכפילות הלאומית מהות דו-ערכית (אמביוולנטית), שהתוותה מעין איזון צודק במישור העיוני והמוסרי. אולם מכיון שהעקרון הדו-לאומי לא נזקק עד שנת 1948 למיבחן מעשי, הרי שניתן היה להעריכו במאזני צדק, מוסר והומאניזם ערטילאיים ולהשתבח בו. אליבא דאמת, דבקה במטפחי העקרון הדו-לאומי מידה רבה של חוסר-אחריות, שהיא, לכשעצמה, חייבת להפתיע לגבי מדינאים מחנכים מנוסים, האמורים לעמוד על קרקע המציאות. יתרה מזאת, כיום ברור לחלוטין, שקברניטי "השומר-הצעיר" לא התייחסו ברצינות ליסוד מוסד זה שבאידיאולוגיה המדינית שלהם, כיון שלא התיימרו כלל להעמידו במיבחן ביוזמתם הם. ומכיון שכך, ניתן לומר, כי הם לקו בצביעות אידיאולוגית וחינוכית ממדרגה ראשונה. אולם על אפס ועל חמתם ניכפה עליהן המיבחן המציאותי לאחר מלחמת ששת-הימים: ארץ-ישראל המערבית שוחררה ו"הישות הפלסטינית" היתה בידיהם כחומר ביד היוצר. ואולם אותם אלופי-הניסוח והכמי התזיסים והדיאלקטיקה היו מהירים כצבאים להתנער לחלוטין מהאידיאולוגיה הדו-לאומית, שטיפחו בקנאות בשנות דור ויותר. את "התשלום ההומניסטי" למנוסתם הרעיונית ביקשו לפרוע באמצעות הפחת רוח חיים ב"הישות הפלסטינית" העצמאית, או לחילופין — ביישות ירדנית משני עברי הירדן. מכל מקום, תוך זמן קצר הפכה הנסיגה מהשטחים המשוחררים לעקרון אידיאולוגי בסיסי, ולעזרתו גוייסו חיזוקים פרגמטיים ואחרים ע"י בעלי ברית פוטנציאליים.

למעשה, כל התהליך היה צפוי מראש, שכן קברניטי "השומר-הצעיר" הוכיחו מאז ומתמיד עקביות בשגיאותיהם הפוליטיות והאידיאולוגיות, בעוד שבמישורים המעשיים הפליאו בצביעותם (פרשת הפיצויים מגרמניה). דא עקא, הזורע רוח קוצר סופה. שנים ספורות לאחר מלחמת ששת-הימים הפכה מפ"ם למפלגת "הפחד והחשבוץ", כעדותם הפומבית של כמה מעסקניה הבכירים.

לגופו של עניין: החינוך הדו-לאומי המופרך והממושך, אותה הטענת "אנרגיה רוחנית" אצל אלפי בני-נוער, סייעה להופעת מצבים פסיכופתולוגיים בקרב חלק מהחניכים לשעבר, ואלו סימניהם: דו-ערכיות כלפי עצמם וכלפי הסביבה; יחס עויין כלפי מחנכיהם וכפירה בסממני סמכותם; בריחה לפעילות בנוסח "אנטי", או להזיות שיש בהן משום התגוננות מול המציאות הקיימת; התמרדויות קבוצתיות נגד המפלגה ופרישה רעיונית ואירגונית; גילוי הזיות והתבטאויות של עלאות-רברבנית; אגוצנטריות ואי-יציבות, המוצאות ביטוי

בעיסוק מרוכז ב"אני". מצבים פסיכופתולוגיים אלה מהווים לרוב סימפטומים מוקדמים להשתלטות מהלית הנפש הפוליטית בהא-הידיעה — הסכיוזופרניה הלאומית.

הנטייה המוקדמת למחלה זו מתגלית בצירופים שונים שבין נטיות סומאטיות, טראומות מוקדמות ועכבות רבות, במיוחד בתקופת ההינור, היינו התכוונות הפרט לאובייקט חיצוני. כמו במצבי נברוזות פוליטיות שואפת האישיות הקולקטיבית, הלוקה בסכיוזופרניה לאומית, לרפות את מתחיה ע"י נסיגה, אלא שהנסיגה לובשת כאן צביון של קרע עם המציאות. מכאן עלולה לנבוע גם ה"פרימיטיבציה" של ההתנהגות הפוליטית המתבטאת — בחריגה הקיצוניים ביותר — בהזיות על הרס המדינה, בדמיונות של גדלות (מגלומניה), בהתפ-עמות נבואית של צדק מוחלט של המיעוט, ובטיפוח מיתוס על-לאומי בעל ייעוד משיחי. אין צורך בחיטוט פסיכולוגי עמוק כדי לשער מה היו התחושות שפיעמו את אודי אדיב וחבריו היהודיים שבגרו במדינה ובעם.

את הסכיוזופרניה כמחלה לאומית ניתן לסווג באורח טיפולוגי לפי דרגות החומרה מהיבט בטחוני: ראשית, פרישה אינטימית. זוהי המתכונת הבלתי-מסוכנת של המחלה ברמה הפוליטית. סימנה הם — קהיון חושים פוליטי, התעלמות מהסובב ותהיה לסירוגין בספירות של חזיונות שווא. שנית, פסיכוזא סימביוטית. סימניה המובהקים מתבטאים בהמטרת מחאות חריפות, בעיקר בכלי התיקשורת, בהתנגשויות פוליטיות אלימות, ובהיטלטלות בין תחושות מתחלפות — למן נאמנות מופלגת ללאום ולמטרות הלאומיות ועד לשנאה שוצפת לאותם אובייקטים. שלישית, דיכאון פסיכוטי. מצב זה הינו גולת-הכותרת של הסכיוזופרניה הלאומית, והוא מוליך ישירות למזוכים לאומי. התיסמונת השכיחה מיוצגת ע"י גלי שנאה עצמית, מזוכים על רקע לאומי ונכונות אישית לנטילת סיכונים עד לכלל הרס עצמי.

אין ספק, שהסכיוזופרניה הלאומית בישראל היא פועל יוצא של ההינור הדו-לאומי. אולם המחלה בשלבה המסוכן ביותר, המזוכים הלאומי, איננה רק "טירוף-נעורים" (DEMENTIA PRAECOX), כפי שנטו לגרוס מומחי הנפש בעבר. הדוגמה הישראלית מוכיחה, כי זוהי מחלת נפש פוליטית כל-גילאית, אם כי הסתברותה גבוהה דוקא בתקופת הנעורים ושכיחותה הסטאטיסטית תימצא, אל-נכון, בקרב חניכי "השומר-הצעיר" בעבר ובהווה. בגילאי ההתבגרות עלולות להתלוות למחלה תופעות (שקיבלו לגיטימציה בתקופת "המתירנות המינית"), כגון — קיבעון מיני (FIXATION), כאשר יצר ההזדהות עם בת הזמן השני מתבטא בלבוש נשי, טיפוח שערות ארוכות וז'סטקולציות אופייניות אחרות. ליקויים נברוטיים אחרים הנספחים למחלה — עניינם בתחושה חשאית של עלאות המפעמת את החולה, בעת ובעונה אחת עם וודאות פנימית בצידקתו. במהלך ראיון עתונאי, או להבדיל, נוהל מישפטי עם חולים פוליטיים אלה — מתגלית תכופות אישיות מעוררת המתגבשת סביב שנאה עזה למימסד הקרוב, ובסובלימציה — למימסד ברמה הלאומית, על כל אישיו ומייצגיו. לרוב רואה עצמו החולה כקורבן שווא, פרי המישטר המעוות, ובהגיונו האישי הוא שואף לחסלו. לעויינות עזה זו מצטרפת לעתים מסויימות גם מיניות מסולפת.

לטיכום, ספק רב אם כל הליקויים הפסיכויים ניתנים לריפוי. גבולות הסובלנות הציבורית מותנים במערכת החוקים. אולם יש להקדים רפואה למכה ע"י הזרקות-חינוכיות של נוגדנים כבר מגיל צעיר. החיסון הלאומי בדרכי חינוך הכרחי, ואילו את מקור התענועים הפוליטיים, את בית-האולפנא הראשוני, יש לבודד ברמה הציבורית ובמישור הממשלתי מעבר לשיקולי נוחיות. ויפה שעה אחת קודם.

הגשת תביעות על הלנת שכר לבי"ד לעבודה — של מעריכי בחינות-בגרות

להלן פרטים אודות פס"ד חשוב שניתן ע"י ביה"ד הארצי לעבודה בעטיים של הפיגורים המתמידים בתשלום שכרם של מעריכי ב"ב, תבעה קבוצת מורים את משרד החינוך על הלנת שכר. התביעה הוגשה לביה"ד האזורי לעבודה.

בישיבת ביה"ד מיום 25.1.79, הוסכם על פשרה לפיה חוייב משרד החינוך לפצות את התובעים בתשלום בגובה 5% לחודש (על השכר שלא שולם לתובעים) החל משישה שבועות שלאחר "המועד הממוצע" של מסירת הבחינות שנבדקו. התובעים שהסכימו לפשרה, אכן זכו לדמי הפיצויים.

על לציין שהם הסכימו לפיצוי חלקי, חרף הסחבת הרבה בתשלום שכרם ואי-תשלום ריבית-פיגורים. לדעתי שגה הארגון בכך שנציגיו במשפט, מנחם ורם ועו"ד פיינגולד, הסכימו לפשרה וזאת מכיוון שלארגוננו חשוב לקבל פסק-דין עקרוני בגדון, כזה שיהווה תקדים וודאי לעתיד. עובדה היא שאחד מחברנו, מורה שבדק בחינות בגרות ושכרו הולך, סרב להסכים עם פסק-הדין של בית-הדין האזורי לעבודה שפסק לו פיצוי חלקי. בעירעורו בפני בית-הדין הארצי לעבודה זכה המערער בפיצוי גדול בהרבה, ובעיקר הוכרה הזכות לתבוע פיצויים מוגדלים על הלנת-שכר.

עלי לציין שהם הסכימו לפיצוי חלקי, חרף הסחבת הרבה בתשלום שכרם להנהלת ארגוננו בהגנה על החברים בתחומים שונים, במסגרת השמירה על זכויות החבר בכל נושאי השכר. פסק-דינו של בית-הדין הארצי אודות הלנת שכרם של מעריכי בחינות בגרות ובמיוחד פסק-הדין בערעורו של אותו חבר שסרב להסכים לפיצוי חלקי מהווים עבורנו תקדים חשוב.

ראיתי, אפוא, לנכון להביא הדברים לידיעת החברים כדי לעודדם להגיש תביעות לפיצויים בכל מקרה של קיפוח או הלנת-שכר.

בברכה,
שמעון שיפריס
חבר הנהלת הארגון